

ο εύσυνείδητος ἐπικριτής δι τῶν συγγραμμάτων μου τοῖα ἔβραβεύθησαν ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς καὶ φιλολογικοῖς διαγωνισμοῖς τοῦ Πανεπιστημίου· οὐδὲ λαμβάνει πρὸ δρφθαλμῶν ἢ δὲν θέλει νὰ γινώσκῃ δι τῆς διεξοδικωτάτη καὶ ἀρίστη τῶν ἐργασιῶν μου «Η Ἀθικὴ τοῦ Πλάτωνος» οὐ μόνον ὑπὸ δμοεθνῶν, ἀλλὰ καὶ ἔβραβεύθη ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀλλοδαπῶν ἐπηνέθη καὶ ἐτιμήθη. Μάτην δ' δ Κουγέας παταγεῖ καὶ μετὰ φρυγανικοῦ φωνασκεῖ· μάτην διαβάλλει καὶ ἐπάλληλα βάλλει τῆς βδελυρᾶς συκοφαντίας καὶ τοῦ ωχροῦ φθόνου τὰ πικρότατα βέλη. Μάτην στριψύζει καὶ ώρύεται καὶ βίοδι τὰ ἐργα μου εἶναι ψιλὰ ἀλλοτρίων πονημάτων κλέμματα· διότι τὰ πράγματα αὐτὰ φωνὴν ἀριέντα μαρτυροῦσι τούναντίον, δι τὸ μὲν ἐργάζομαι μετὰ τῆς προσηκούσης τῷ ἀληθεῖ ἐπιστήμοτι εύσυνειδησίας δὲ Κουγέας είναι ἀτάσθαλος καὶ ἀγνώμων κριτής, μοχθηρὸς τῆς ἀληθείας διαστροφεὺς ὑπὸ ἐμπαθοῦς κακεντρεζείας καὶ ἀνυπερβλήτου φθονερίας ἐλαυνόμενος.

Ἄλλα τίς ποτε είναι ἀκριβέστερον δ ἀνήρ, δσις εἰς οὐδὲν λογίζεται τοσαύτην ἐργασίαν καὶ παρορᾶ δλῶς καὶ πειρᾶται νὰ ἐκφαντίσῃ παντοίως τοὺς εἰς τὴν ἐπιστήμην πάσας τὰς δυνάμεις ἀριερώσαντας καὶ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης νυκτός τε καὶ ἥμέρας πονοῦντας; Τὸ ἐπεργάμενον αὐθόρμητον ἐρώτημα ὅποκρινόμενοι ἀναγκαῖοι εἰδα δυσφοροῦντες νὰ εἴπωμεν βραχύτατα περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως καὶ ἀξίας τοῦ εύσυνειδήτου ἐπικριτοῦ. Καὶ ἵνα μὴ δῶμεν λαβὴν εἰς τὴν ὑποψίαν δι τὸ ἀδικηθέντες ἥμεται; Θέλομεν νὰ ἀδικήσωμεν τὸν ἀνθρώπον, δὲν ποιούμεθα ἴδιαν ἥμῶν κρίσιν περὶ αὐτοῦ ἀλλὰ μόνον παρέχομεν ἀπλῆν ἐπισκόπησιν τῶν κρίσεων τῶν γενομένων

παρ' ἄλλων ἐν τοῖς γράμμασι καὶ τῇ ἐπιστήμῃ γνωριμωτάτων καὶ εὔδοκιμωτάτων ἀνδρῶν, οἷοι οἱ κ. κ. Φ. Κουκουλές, 'Εμ. Παντελάκις καὶ Μ. Βολονάκις. Πρὸς δὲ ἐμφανίσωμεν τὸν κ. Σ. Κουγέαν κρινόμενον ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἐπιστημόνων, πρέπει προλογίσοντος νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ κύριος οὗτος εἰς Ἐσπερίαν πρὸς ἔιδων μεταβὰς καὶ ἐκεῖθεν ἐπιστρέψας παρῆλθεν εἰς τὸ μέσον ὡς εἰδικὸς ἐπιστήμων τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἵστις καὶ τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἔκτακτον ἔδραν ἡξιώσεν νὰ καταλάβῃ ὑποβαλὼν διηγοσελίδους τινὰς διατριβὰς καὶ ἐκτενεστέραν πως πραγματείαν «Ο Καισαρείας Ἀρέθας καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ» ἐπιγραφομένην. Πρῶτος ἐλεγκτής τοῦ Κουγέα ἐγένετο δὲ κ. Φ. Κουκουλές ἐπικρίνας¹ τὴν διατριβὴν ἐκείνου τὴν ἐπιγραφομένην «Αἱ ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Ἀρέθα λαογραφικαὶ εἰδήσεις» καὶ καταδείξας πλὴν ἄλλων μεθοδολογικῶν σφαλμάτων ὅτι ὁ συγγραφεὺς περιπίπτει εἰς πολλὰς παρερμηνείας καὶ παρανοήσεις τῶν σχολίων τοῦ Ἀρέθα ἔτι δὲ καὶ εἰς ὁρθογραφικὰς καὶ ἐκφραστικὰς πλημμελείας² καὶ ὅτι προτείνει διορθώσεις ὑπὸ ἄλλων γενομένας. 'Ολίγῳ δὲ ὑστερον δὲ κ. 'Εμ. Παντελάκις διέπτυξε θαυμαστῶς τὸν Σ. Κ. ἐν δυσὶ φυλλαδίοις, ὃν τὸ μὲν ἐπιγράφεται «Νοελληνικὰ παράδοξα» τὸ δὲ «Φιλολογικὰ παράδοξα»³. Ἐν ἐκείνοις καυστικώτατα στηλιτεύεται δὲ Κουγέας, διότι εἰσηγητής γενόμενος τῆς τῶν νεοελληνικῶν ἀναγνωσμάτων κρίσεως ἀπεδείχθη κριτής ἀδικος καὶ ἐτερόβιηλος, ἵνα μὴ ἐπαναλάβωμεν τοὺς βαρυτέρους ἀλλ' εὐαρμοστοτέρους τῷ κριτῷ

1. 'Εν Ἀθηνᾶς τομ. 26, σελ. 137 ἔξ.

2. Οὗτος δὴ δὲ Κουγέας δὲ διειώσας ἄλλοτε νὰ καταλάβῃ ἔδραν φιλολογικὴν ἀνορθογραφῶν γράφει βάκιλοι (ἀντὶ βάκηλοι), μελιτοῦτα (ἀντὶ μελιτοῦτα), ὥδη (ἀντὶ φάδη), μετὰ δυσαρεσκείας (ἀντὶ δυσμενείας) κ. ἄ. π.

3. 'Εν Ἀθήν., 1915.

χαρακτηρισμούς τοῦ ἀδικηθέντος¹. Ἐν δὲ τοῖς Φιλολογικοῖς Παραδόξοις² ἔλεγχει δὲ κ. Παντελάκις ἂλλας τε παρατηρήσεις τοῦ Κουγέα καὶ δὴ καὶ τῆς χριτικὰς καὶ ἐρμηνευτικὰς παρατηρήσεις εἰς τοὺς Θεοφράστου χαρακτῆρας. Ἐνταῦθα δεικνύει δέ κ. Παντελάκις ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτῶν προβαίνει εἰς παραλόγους καὶ ἀτόπους ἐρμηνείας καὶ ὅτι εἶναι σφετεριστής ἄλλοτρών ἔργων, μετ' ἀγανακτήσεως δὲ ἔρωτᾶ· «Ἄντις οὐ σήμερον ὁ Θεόφραστος, ποῦ θὰ κατέτασσε τὸν Κουγέαν, εἰς τὴν ἀναισχυντίαν, τὴν ἀναισθησίαν, τὴν ἀπιστίαν, ἢ θὰ ἡναγκάζετο νὰ δημιούργησῃ χάριν τοῦ «προτύπου» τούτου φιλολόγου κρᾶμά τι ἐκ τῶν τριῶν κακιῶν;»³

Οὐχ ἡττον ἀκριβῆ παρίστησι καὶ πιστὴν φιλοτεχνεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ Σ. Κουγέα ὁ γλαρυνός κάλαμος τοῦ κ. Ἐμ. Βολονάκι. Οὗτος ἔξεδωκε τῷ ἔτει 1918 δύο ἐλεγκτικὰς τοῦ Κουγέα πολυσελίδους πραγματείας, ὃν ἡ μὲν ἐπιγράφεται «Ἡ

1. Τὸν βαθμὸν τῆς προκαταλήψεως καὶ ἀδικίας τοῦ χυρίου τούτου κρίνοντος καὶ ἐπικρίνοντος Κουγέα μηνύει περιφανῶς ἢ ὑποβληθεῖσα τότε ἀντέκθεσις τῶν σοφῶν καθηγητῶν κ. κ. Γεωρ. Χατζιδάκι καὶ Μαργ. Εὐαγγελίδου. Ἰδὲ Νεοελλην. Παράδοξα, σελ. 6—29.

2. Ἐν τῷ προλόγῳ αὐτῶν παρατηρεῖ δέ κ. Παντελάκις τάδε «Μετὰ τὸν ἀνθρωπὸν ὁ ἐπιστήμων! 'Αφ' οὖ διὰ τῶν «Νεοελληνικῶν Παραδόξων κατεδείχθη ποῖός τις εἶναι δέ κ. Σ. Κουγέας καὶ ότις νῦν νὰ διαπευχθῇ καὶ ως ἐπιστήμων καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ καθηγητὴς τοῦ προτύπου γυμνασίου», 'Άλλὰ θὰ ἔρωτήσωσι βεβαίως οἱ ἀναγνῶσται· ἀνθρωπὸς θητεύων εἰς τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀπάτην καὶ τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν παρανομίαν εἶναι δυνατόν ποτε νὰ εἶναι ἀληθής ἐπιστήμων, τέ. λάτρις τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀληθείας; Εἰς τοιαύτην ψυχὴν εἶναι δυνατόν ποτε νὰ προσβλέψῃ εὔμενῶς ἢ σεμνὴ καὶ ἀσπιλος 'Ἐπιστήμη; 'Ακριβῶς ἵνα μυριοστὴν ταύτην φορὰν καταδειχθῇ ἢ μεγάλη ἀλήθεια, ὅτι ἀληθής ἐπιστήμη ὑπὸ φιλαλήθους καὶ ἐναρέτου μόνον ἀνδρὸς δύναται νὰ καλλιεργηθῇ, ἐκδίδονται τὰ «Φιλολογικὰ Παράδοξα»...»

3. Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 8.

κακοπιστία τοῦ κ. Σ. Κουγέα», ἡ δὲ «Ἡ ἀνεπιστημοσύνη τοῦ κ. Σ. Κουγέα». Εγάμφοτέραις διαπιύσσεται τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Κουγέα καὶ ἀπεικονίζεται ἐναργῶς ὅποια εἶναι ἡ ἐπιστημοσύνη καὶ εὔσυνειδησία αὐτοῦ. Ἐν τῇ τελευταίᾳ μάλιστα τῶν εἰρημένων πραγματειῶν ἔνορᾶς τις ὡς ἐν ἐσόπτρῳ τὴν ἔκπαγλον ἐπιστημονικὴν τοῦ ἐπικρινομένου μορφήν. Ἀρχόμενος τοῦ ἐλέγχου δὲ κ. Βολονάκις πρῶτον μὲν ἔκφράζει τὴν ἀσφαλῆ εἰκασίαν ὅτι ἡ περὶ Ἀρέθα ἔργασία, ἐφ' ἣν κυρίως ὁ Κουγέας ἐσεμνύνετο, ἦν τέληθη ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ v. Gebhardt καὶ δὲν εἶναι πρωτότυπος, εἴτα δὲ ἔξετάξει τὸ ποιὸν αὐτῆς. Ἐν δὲ τῇ ἔξετάσει ταύτῃ φωρᾶ τὸν Σ. Κ. περιπίπτοντα εἰς πλείστας ἀντιφάσεις καὶ ἀκρισίας, μεταχειριζόμενον γλῶσσαν μεστὴν βαρβαρισμῶν καὶ σολοικισμῶν, κακόζηλον καὶ ἀκατάληπτον, ἀγνοοῦντα πράγματα κοινότατα καὶ μαθηταῖς γνωριμώτατα καὶ συνελόντι εἰπεῖν ἀπαράσκευον παντελῶς ἵνα συντελέσῃ συγγραφὴν ἀξιόλογον. Καὶ πρὸς κύρωσιν τῶν λόγων αὐτοῦ δὲ κ. Βολονάκις ἀναγράφει ὄλιγα ἐκ τῶν ἀπείρων τοῦ Κουγέα σφαλμάτων, ἀτιναλίαν προσφυῶς ἀπαριθμεῖ κατὰ κεφάλαια. Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ¹ παρατίθησι παραδείγματα ἀντιφάσεων καὶ ἀλογιστιῶν, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ² παραφέρει ἐλάχιστα ἐκ τῶν πολλῶν δείγματα ἀσυγγνώστων βαρβαρισμῶν καὶ σολοικισμῶν, ἀκυρολεξιῶν καὶ κακοζήλων ἔκφράσεων. Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ³ καταλέγει παραδείγματα ἐμφαίνοντα τὴν πτωχείαν τῶν γνώσεων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν πρωτοφανῆ ἀναπηρίαν τῆς διανοίας αὐτοῦ. Ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ ἐμφανίζει τὴν κριτικὴν καὶ ἐρμηνευτικὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ Σ. Κ. δεικνύων ὅτι οὗτος ἀμβλύτατα ἀστοχεῖ καὶ περὶ τὴν ἀ-

1. Αὖτ. σ. 6—9,

2. Αὖτ. σ. 9—10.

3. Αὖτ. σ. 10·14.

πλῆν ἀνάγνωσιν χειρογράφων· ἀπλῶς εἰπεῖν καταδεικνύει
ὅτι δὲ Κουγέας εἶναι κολοιὸς; ἐπ' ἄλλοτροις πτεροῖς; ἀγαλλό-
μενος, γυμνὸς μὲν πάσης ὁρθῆς καὶ ἀπηκριβωμένης φιλολο-
γικῆς καὶ ιστορικῆς γνώσεως, δι' ὑβρεων δὲ καὶ ματαίου θο-
ρύβου καὶ κακοπίστου βοῆς ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ἀποπειρώ-
μενος γὰρ ἔξαπατῷ τοὺς εὐπίστους καὶ νὰ συμπνίγῃ τὴν ἀλή-
λειαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας βραχυτάτας διατριβὰς
αὐτοῦ τὰς εἴτε ἐν περιοδικοῖς εἴτε ἐν ίδίοις φυλλαδίοις ἐκ-
δοθείσας ἐλέγχει μετὰ θαυμαστῆς ἀγκυρούσας καὶ ἀκριβείας ὁ
κ. Βολονάκις.¹ Δεικνύει δὲ ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτῶν εἶναι ἀνί-
κανος νὰ πραγματευθῇ ἐπιστημονικόν τι ζήτημα, οἰκτρὸς ἀ-
δροτάτων κλεμμάτων συρραφεὺς καὶ ἀπορῶν ἐρωτᾶς τί πρῶ-
τον καὶ τί ὕστατον νὰ θαυμάσῃ τις τοῦ Κουγέα, τὰς ἀντι-
φάσεις ἢ τὰς ἀλογίας, τὴν πτωχείαν τῶν γνώσεων ἢ τὸν ἀ-
νελλήνιστον, ἔξαρβλωματικὸν καὶ παράδοξον καθόλου τρό-
πον τῆς ἐκρράσεως. Παράκατιών παρατηρεῖ ὅτι δὲ Σ. Κ. εἶναι
ἀνίκανος νὰ κατανοῇ ἀρχαῖα κείμενα καὶ ὅτι ἀναγκάζεται ἐν
πάσαις ταῖς συρραφαῖς αὐτοῦ δίκην ἀναμηρυκαστικοῦ νὰ
ἀναμασσᾶται τὰ τῶν ἄλλων, ἀτινα μετοχετεύει καθ' ὁρισμέ-
νην ἀπλουστάτην καὶ αὐτῷ γνωριμωτάτην μέθοδον· παρέ-
χει δηλαδὴ περιλήψεις τῶν ἐργασιῶν τῶν ἄλλων, ἀντιγρά-
φει καὶ συμπιλεῖ ἀκρίτως ἐκ δύο ἢ πλειόνων βιβλίων μεταχει-
ριζόμενος συχνότατα τὸ πρωθύστερον σχῆμα καὶ σημειούμε-
νος παραπομπὰς ἐσφαλμένας. Ἐνταῦθα προφέρονται καὶ πα-
ραδείγματα μαρτυροῦντα πόσον εὔωνος εἶναι ἡ σοφία τοῦ
πρωτοτύπου τούτου συγγραφέως καὶ πόσον ἀφθονοι παρ'
αὐτῷ εնρίσκονται μαργαρῖται. Δαψιλῆ δὲ προσάγονται μαρ-
τύρια τοῦ ὅτι δὲ Κουγέας οὐδὲν ὑγιὲς γινώσκει ἢ φρονεῖ,
σφετεριστὴς ὥν τῶν ἀλλοτρίων πόνων καὶ πάσης ὁρθῆς μα-

1. Ἔνθ. ἀνωτ. σ. 17-27.

θήσεως ἀδαίζ. Ἐν τέλει δὲ κ. Βολονάκις καθάπτεται τῆς ἡ-
μικότητος τοῦ Σ. Κ. ὅποκρύψαντος τὸς δυσμενεῖς κρίσεις
τὰς ἐν Byz. Zeitschrift γενομένας ὑπὸ τοῦ Maas. Ἐνῷ δηλαδὴ
ὁ Maas σφοδρῶς ἡλεγχεὶ πολλὰ τὸν Κουγέαν¹, ὅμως οὗτος
παρέστησε τὸν Γερμανὸν ἐπιστήμονα ώς ἐπαινέτην αὐτοῦ.
Τὴν δὲ αὐτὴν ἵστην πορευόμενος ὅδὲν περιέκοψε τὰ ἀσύμ-
μορφα αὖτῷ καὶ ἀπὸ τῆς κρίσεως τοῦ Rabe. Οὗτος δὲ κ. Βολο-
νάκις δι’ αὐτηρᾶς μὲν δικαίας δὲ κρίσεως διαπέπσων τὸν
Κουγέαν ἀποδεικνύει τρανότατα δτι οὗτος δὲ ως πρόμαχος τῆς
έλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀρετῆς παρεργόμενος
δὲν εἶναι τὸ παράπαν πρωτότυπος ἀλλὰ συνονθυλευτῆς ἀλλο-
τοίων πόνων καὶ σπουδασμάτων, δτι δυσμαχῶν πρὸς τὴν λο-
γικὴν ἐμπίπτει εἰς ἀτοπίας καὶ φαύλους κύκλους, δτι ἀνάλο-
γον ἔνδυμα περιβάλλων τὰ ώς ἴδια προφερόμενα ἀλλότρια
νοήματα ποιεῖται χρῆσιν γλώσσης ἀνελληνίστου καὶ ἔξαμ-
βλωματικῆς, μεστῆς βαρβαριομῶν καὶ πλήρους σολοικισμῶν.

Καὶ αὕτη μὲν ὑπῆρξεν ἡ περὶ Κουγέα κρίσις τριῶν εὔδο-
κιμωτάτων ἐπιστημόνων. Ἡ τοιαύτη κρίσις ὑπῆρξεν ἀλιγθῆς
καὶ εὔστοχος καὶ παρέμεινεν ἀδιάσειστος καὶ ἀπρόσβλητος.
Ἀλλὰ καὶ ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ οὐγὶ εὑμενέστερον ἔκρινε τὸ
φιλολογικὸν ἔργον τοῦ Σ. Κ. καὶ οὗτος κρίνασα ἀπέρριψεν
αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐκτάκτου φιλολόγικῆς ἐδρας. Ὁ ἀπορριφθεὶς
δὲν ὅμως δὲν ἀπήλπισεν ἀλλὰ παράδοξον δίκην Πρωτέως ὑπο-
στὰς μεταβολὴν καὶ ἀπὸ ἔλληνιστοῦ γενόμενος ιστορικὸς δὲν
ὅκνησε νὰ αἰτήσῃται τὴν ἐδραν τῆς γενικῆς ιστορίας ὑπο-

1. Ὁ P. Maas ἐν Byz. Zeitschrift τόμ. 53, σελ. 265 – 7 κρίνων τὴν
περὶ τοῦ Ἀρέθα μελέτην εἶπεν δτι προκειμένου περὶ αὐτηρῶς φιλο-
λογικῆς ἐργασίας ὁ Κουγέας «völlig versagt», τουτέστι παντάπασιν
ἀστοχεῖ. Ἰδὲ Ἐμ. Παντελάκι «Φιλολογικὰ Παράδοξα», σ. 23.

βαλών και αὖθις τὸ αὐτὸ περὶ Ἀρέθα ἔργον. Καὶ πῶς μὲν συνέβη ώστε δ τὸ πρῶτον παρελθὼν ως φιλόλογος και φιλολογικῆς ἔδρας ὀντιποιηθεὶς νὰ καταστῇ ἐπειτα ταχτικὸς καθηγητὴς τῆς Ιστορίας, περιττὸν ἐγταῦθα νὰ ἀναπτύξω. Τοῦτο δὲ μόνον σημειουμαι, δτι πολλοὶ μὲν τῶν κ. καθηγητῶν κατεψήφισαν αὐτοῦ τινὲς δὲ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ψηφισάντων ὥμολγησαν δτι ἐψήφισαν στηριχθέντες ἐπὶ τῶν ἐλπεδῶν ὅτι
ό Σ. Κ. οὐδὲ ἀποθέτει τῷ μέλλοντι ἑστορικός. Κατὰ πόσον
ο κατ' ἐπιείκειαν ἐκλεχθεὶς καθηγητὴς ἐδικαίωσε τὰς χρηστὰς
ἐκπίδας τῶν οὐτωσὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ψηφισάντων καθηγητῶν, εἰπέτωσαν ἄλλοι. Ἐγὼ δὲ τοσοῦτο μόνον παρατηρῶ, δτι δ Σ. Κ.
καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῷ ἔτει 1918 διορισθεὶς δὲν
κατώρθωσε μέχρι τοῦτο ἐτῶν 6 διαγενομένων νὰ δημοσιεύσῃ
τι δξιόλογον ἀναφερόμενον εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κλάδον, οὐ
ἔταξεν αὐτὸν ἵη πολιτεία θεράποντα και καθηγεμόνα. Καὶ
δμως τοιοῦτος ὡν δ Κουγέας τολμᾶ νὰ ἐκφέρῃ ἀτασθάλους
και ἀδίκους περὶ ἄλλων κρίσεις διὰ τῶν ἔργων αὗτῶν ἀποδει-
ξάντων δτι εἶναι ως ἀληθῶς ἐπιστήμονες.

"Ἐγραφον ἐν Ἀθήναις τῇ 9 Φεβρουαρίου 1924.